

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

*О.І.Галенко, кандидат економічних наук
Білоцерківський державний аграрний університет*

У статті розкриваються проблеми становлення цивілізованого ринку зерна в регіоні. У нових умовах господарювання, коли ліквідовано систему державних замовлень на усі види продукції і розвалилися колишні зв'язки між постачальниками і заготівельниками, необхідно розвивати інфраструктуру ринку, створити здорову конкуренцію та зацікавити працівників.

В статье раскрываются проблемы становления цивилизованного рынка зерна в регионе. В новых условиях хозяйствования, когда ликвидирована система государственных заказов на все виды продукции и развалились бывшие связи между поставщиками и производителями, необходимо развивать инфраструктуру рынка, создать здоровую конкуренцию и заинтересовать работников.

Вступ. Глобалізація світової економіки і торгівлі не залишає в ізоляції практично кожну з країн світу, а тому формування і функціонування національних ринків, в тому числі аграрного, так чи інакше відбувається у взаємозв'язку з розвитком продуктивних сил і суспільних відносин держави.

Постановка завдання. Україна входить до цивілізованого ринку повільно, долаючи великі труднощі, не маючи розвинутої інфраструктури та механізмів ринкового регулювання, створення досконалої ринкової інфраструктури. Вивченням проблеми функціонування ринку зерна займаються багато вчених економістів-аграрників: П.І.Гайдучський, П.Т.Саблук, В.І.Бойко, О.М.Шпичак, Л.М.Худолій та інші. Але в їхніх дослідженнях стан ринку зерна і проблеми ціноутворення на регіональному рівні вивчено недостатньо. Тому дана проблема є основою дослідження в даній статті.

Результати дослідження. В Україні поки що не вдалося створити ефективних ринкових умов не лише в сфері виробництва зерна, а й в системі його збуту, тому одним із резервів підвищення ефективності зернового господарства є впрова-

дження ринкових відносин на підставі введення приватної власності на землю та створення досконалої ринкової інфраструктури [1].

Зернове господарство — це галузь, для якої характерно постійне коливання обсягів виробництва та цін на продукцію (рис.1).

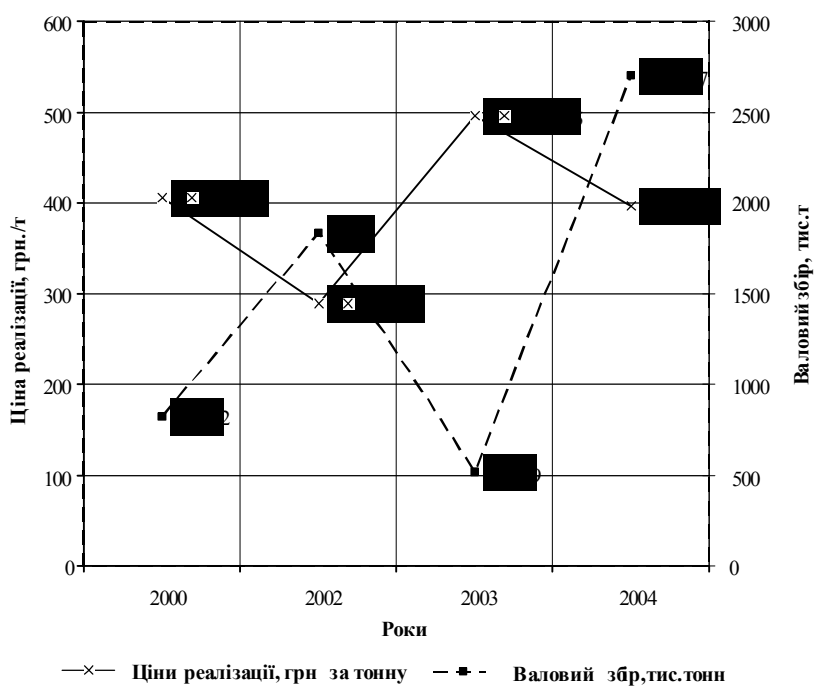

Рис.1 Динаміка виробництва та цін реалізації зерна у Миколаївській області

Динаміка зернового виробництва потребує перегляду підходів до формування інструментів державної політики щодо регулювання ринків збуту зерна, зокрема його експорту. Для стабілізації ситуації на зерновому ринку Президентом України у 2002 році підписано Укази “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” та “Про невідкладні заходи

щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна”. Вони передбачали створення прозорої ринкової інфраструктури, недопущення обмежень руху зерна, здійснення експортних операцій через біржі, створення інформаційної системи та системи моніторингу і прогнозування кон’юнктури ринку. Однак ці заходи не були виконані. Як вказує Гайдуцький П.І., на продовольчому ринку посилюється напруження, проявилися небезпечні перекоси: співвідношення експорту до виробництва сягнуло 25% [2]. Україна має сприятливі умови для нарощування експорту, треба лише розумно ними скористатися.

Розглянемо залежність експортних операцій від валового збору зернових на прикладі Миколаївської області (табл.1).

Таблиця1

Динаміка виробництва та експорту зерна у Миколаївській області

Роки	Виробництво, тис. т	Експорт		Експорт у % до виробництва
		тис. т	тис. дол США	
2000	819,2	119	11391,6	14,6
2001	2718,2	694,6	60128,2	25,6
2002	1831	1223,6	99689,9	66,8
2003	514,9	32,15	3037,3	6,2
2004	2696,7	358,7	39030,8	13,3
У середньому за 2000-2004 рр..	1716	485,61	213277,8	28,3

Аналізуючи дані таблиці, можна відмітити, що обсяг експортних операцій з року в рік неухильно зростає.

Незважаючи на офіційну статистику про збільшення обсягів експортного потенціалу регіону та України в цілому, маємо негативні тенденції в цьому напрямі. Так, за словами Лузана Ю. Я., збільшення експорту на світовому ринку має переважно ціновий, епізодичний характер та сировинну спрямованість. “Тільки на цінах порівняно зі світовими при експорті зерна українські учасники зернового ринку в 2001 році втратили майже 1 млрд. грн. [3].

На думку генерального директора Національної асоціації “Укрзернопродукт” Є.Ковтонюка, не зважаючи на твердження з високих трибун про те, що Україна вже увійшла до числа найбільших експортерів зерна, реально за останні два роки з країни не було вивезено жодної тонни зерна. Україна продає зерно на своїй території міжнародним трейдерам, і це — вже їхнє зерно — транспортується до інших країн. Вони й отримують основну частину прибутку [4].

Основними експортерами зернових культур в регіоні є зерно-трейдери, такі як ТОВ “Агроекспорт ЛТД”, ТОВ СП “Нібулон”, “Віалмарагро”, “Євро сервіс”, концерн “Прометей”. Жодний сільськогосподарський товаровиробник не має можливості експортувати зерно самостійно, тому що для цього потрібні великі кошти, знання світових ринків і транспортних можливостей. Сьогодні на Україні працюють близько десяти визнаних у світі трейдерів. За даними Української зернової асоціації, на кожен міжнародний трейдер працює в середньому 200 трейдерів українських, які спеціалізуються на поставках зернових у порти України [5].

Отже, збільшення експорту зернової продукції є одним з основних факторів стимулювання виробництва і найвигіднішим каналом збуту. Але від нарощування експорту зерна доходи товаровиробників не зростають і навіть не доходять до селян.

Однією із найважливіших умов існування ринку є наявність шляхів (каналів) реалізації зерна. Аналізуючи статистичні дані (табл.2), які відображають показники обсягів реалізації за каналами та ціни по цих каналах, можна зробити висновки, що існують серйозні недоліки в організації ринку зерна. Основними каналами збуту зерна є реалізація його на ринку та за іншими каналами. Питома вага даних каналів реалізації у 2004 році по Україні становила 11 і 62%, по Миколаївській області відповідно — 14,7 і 64,8%. Питома ж вага каналу реалізації зерна переробним підприємствам по Миколаївській обл. знизилася з 87,3% у 1990 році до 6,7% у 2004 році. Найбільша ефективність реалізації зерна досягається за рахунок встановлення пря-

мих зв'язків між підприємствами з виробництва зерна і його переробки, що зменшує кількість посередників. В цілому динаміка питомої ваги кожного каналу у структурі реалізації зерна відповідає тим соціально-економічним явищам, які відбуваються в країні. А саме, зміна форм власності сприяє зменшенню продажу зерна державі, а спроба товаровиробників отримати наявні гроші збільшує частку реалізації зерна на ринках, через торгівельну мережу.

Таблиця 2

Маркетингові канали реалізації зерна сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності у 2004 році

Канали реалізації	Україна			Миколаївська область		
	К-сть, тис. т	%	Ціна, грн./т	К-сть, тис. т	%	Ціна, грн./т
Реалізовано - всього	16698,1	100	510	903,2	100	542
В тому числі по каналах реалізації						
переробним підприємствам (включаючи елеватори)	1063,8	6,4	493,5	54,2	6	525,9
споживкооперації	5,5	0	462,9	0,8	0,1	383,8
населенню в рахунок оплати праці (включаючи реалізацію через систему громадського харчування)	1142,3	6,9	412,9	26,6	3	314,1
видано пайовиком в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток)	2090,8	12,5	426,3	102,9	11,4	364,2
на ринку, через власні магазини, ларьки, палатки	1901,8	11,4	429,5	133,2	14,7	366
через біржі, аукціони	71,5	0,4	416,5	-	-	-
за іншими каналами	10422,4	62,4	463,3	585,5	64,8	400,2
Довідково: із загального обсягу за бартерними угодами	230,1	1,4	438,1	21,8	2,4	387,1

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Протягом останніх років намітилася тенденція збільшення у структурі реалізації питомої ваги продажу зернових комерційним і приватним структурам.

2. Ліквідація системи державних замовлень на зерно призвела до того, що заготівельними організація реалізується лише незначна частина зернових.
3. Невиправдано низькими є ціни реалізації зернових культур, із року в рік спостерігається все більший розрив між рівнем світових і вітчизняних цін.
4. Удосконалення законодавчої бази, сприятлива кредитна політика і всебічна державна допомога будуть запорукою впевненості селян у тому, що їх продукція буде реалізована за світовими цінами.
5. Держава повинна забезпечити захист товаровиробників від монополізму переробних підприємств і посередницьких структур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдуцький П.І. Земля і власність, оренда, рента. -К.: Урожай, 1994. – 143с.
2. Гайдуцький П.І. Нелегко освоювати цивілізований ринок зерна //Зерно і хліб.-2004. -№1. – С.4-6.
3. Лузан Ю. Я. Україна та світова організація торгівлі// Економіка АПК.-2002. -№19.-С. 3.-5.
4. Керлель Г. Ціни на зерновому ринку України має національний зернотрейдер.//Пропозиція. – 2002.-№11.-С.35.
5. Клименко В. Країні потрібен експорт зернових та олійних культур//Пропозиція. – 1998. -№11. – С.7.